

Ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos muuttuu Katariina-instituutiksi

Tiettyinä aikoina ja tietyissä paikoissa uskonnon tutkiminen osoittautuu erityisen kiinnostavaksi. Yksi tällainen ajanjakso alkoi Itä-Euroopassa 1980-luvun lopulla poliittisten ja uskonnollisten muutosten jälkeen. Tämä oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että samoihin aikoihin Helsingin yliopiston Ortodoksian laitoksen nimeen lisättiin Itä-Euroopan kirkkojen tutkimus. Nimenmuutosta perusteltiin myös sillä, että laitoksen yhteydessä oli jo pitkään edistetty Itä-Euroopan tuntemusta etenkin Baltian ja Unkarin osalta.

Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen uskonnon tutkiminen alkoi täydellä teholla jälkikommunistisissa maissa. Kimmo Kääriäisen johtamat Suomen Akatemian tutkimusprojektit jälkikommunistista arvoista ja uskonnoista sijoittuivat Ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitokselle. Kansainvälisten projektien myötä laitoksen tutkimusfokukseksi painottui yhä voimakkaammin uskonnon tutkiminen yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, sillä uskonto on osa yhteiskuntaa ja inhimillistä kulttuuria.

Samaan aikaan Ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos kartutti Matti Kotirannan johdolla edelleen kokoelmiaan, tuntemustaan ja kontaktejaan Bysantin ja ortodoksisen teologian sekä ikonografian ja kirkkotaiteen tutkimuksen alueella. Laitoksen kokoelmat ja kontaktit koskettavatkin tänä päivänä laajaa tutkimuksellista kent-

tää. Vuoden 2006 tammikuussa Helsingin yliopiston kanslerin hyväksymän uuden johtosäännön mukaan yksikkö harjoittaa ja tukee Venäjän ja itäisen Keski-Euroopan uskonnollisen kentän, ortodoksisen tradition ja bysanttilaisen kulttuurin tutkimusta.

Ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos on varsin pitkä nimi pienelle yksikölle. Se lyhentyä sekä kirjoitetussa että puhutussa muodossa lähes poikkeuksetta joko ”Ortodoksian laitokseksi” tai ”Ortodoksian etc. laitokseksi”. Tällöin se ei enää anna todellista kuvaa laitoksen asiantuntemuksesta, joka on jo pitkään koskettanut ortodoksisuuden lisäksi muitakin yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimusta, ja toisaalta taas Joensuun yliopiston Ortodoksisen teologian laitoksen asiantuntemus nimenomaan ortodoksisuuden osalta on vahvistunut kokoajan. Lisäksi ilmaus ”etc.” ei ole mitään innostavin yksikön tutkimusintressien kuvaaja.

Laitoksen uutta nimeä pohdittaessa haluttiin siis päätyä nimeen, jonka sisälle laitoksen tutkimusintressit mahtuvat ja joka ilmentää opiskelua, tiedettä, kirjastotoimintaa ja kulttuurin tuntemusta. Nimeksi valittiin Katariina-instituutti. Nimi palautuu kahteen Katariinaan. Ensimmäinen heistä on suurmartyyri Katariina Aleksandrialainen, sekä idän että lännen kirkkojen pyhä, joka perimätiedon mukaan oli niin kreikkalaisen kuin roomalaisenkin sivistyksen erinomainen asiantuntija, harjoitti lääketieteellistä tutkimusta ja oppi

useita vieraita kieliä. Katariinaa pidetään erityisesti opiskelijoiden suojelijana. Perimätiedon mukaan Katariina sai kestää kristinuskon vuoksi monia koetuksia ja kärsi marttyyrikuoleman vuonna 305. Pyhälle Katariinalle on nimetty luostari Siinain vuorella, sillä – legendan mukaan – sinne enkelit veivät hänen pyhänjäännöksensä. Toiseksi Katariina viittaa myös Katariina Suureen, joka uskoitiedon, sivistyksen ja opetuksen voimaan. Hän perustutti kouluja, kirjastoja, kustantamoja ja sanomalehtiä ja muun muassa halusi aloittaa naisten koulutuksen Venäjällä. Elisabetin ja Katariina II:n aikaan perustettiin myös yliopistot Moskovaan ja Pietariin, Venäjän Tiedeakatemia, Taideakatemia ja monia muita sivistystä edistäviä laitoksia. Katariina instituutin nimenä viittaakin siis sivistyksen, taiteen, tieteen ja tutkimuksen edistämiseen sekä laajalla maantieteellisellä (Venäjä, Keski-Eurooppa) että tutkimuksellisella (yhteiskunnan, kulttuurin ja kirkkojen tutkimus) alueella.

Tänä päivänä Katariina-instituutin haasteena on tehdä ja edistää tutkimusta sekä antaa opetusta ja informaatiota uusimmasta tutkimustiedosta. Instituutissa on työtiloja tutkijoille, kirjasto, ikonikokoelmia sekä arkistoaineistoja. Uusin arkistokokoelma on ikonimaalari Robert de Caluwéltä peritty laaja ikoneja käsittelevä painamaton tutkimusaineisto. Katariina-instituutin kirjasto, diakuvakokoelmat ja arkistot ovat opiskelijoille ja tutkijoille avoimena maanantaisin ja tiistaisin 9-13 sekä keskiviikkoisin 14-18.

Maija Turunen
Katariina-instituutti